

УДК 027.022:316.614.5]:355.01(477-651.2:470-651.1)  
DOI 10.32461/2409-9805.4.2025.351580

**Цитування:**

Нудишук Г. М. Публічні бібліотеки як «інститути довіри» в контексті російсько-української інформаційної війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 4. С. 43–50.

Nudyshchuk H. (2025). Public Libraries as "Institutions of Trust" in the Context of the Russian-Ukrainian Information War. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 43–50 [in Ukrainian].

**Нудишук Галина Миколаївна**,  
здобувачка Київського національного  
університету культури і мистецтв  
<https://orcid.org/0000-0001-9078-2605>  
[galina.nudyshyk@gmail.com](mailto:galina.nudyshyk@gmail.com)

## ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ ЯК «ІНСТИТУТИ ДОВІРИ» В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

**Мета роботи** – здійснити комплексний аналіз трансформації публічних бібліотек України в інститути довіри в умовах російсько-української інформаційної війни та епохи постправди. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексі теоретичних та емпіричних методів, що зумовлено міждисциплінарним характером проблеми. Системний аналіз використаний для розгляду бібліотеки як соціального інституту в умовах глобальних інформаційних викликів. Порівняльно-історичний метод застосовано для вивчення еволюції функцій бібліотеки від архіву знань до центру довіри. Метод концептуалізації дозволив сформулювати трирівневу модель довіри (епістемічна, соціальна, інституційна). Аналіз кейсів став основним методом для вивчення українського досвіду, дозволивши систематизувати практики бібліотек в умовах війни на основі опублікованих звітів, презентацій та інформації в ЗМІ. **Наукова новизна** статті полягає в інтегративному осмисленні українського воєнного досвіду діяльності публічних бібліотек у межах глобального дискурсу про інформаційну стійкість та довіру. **Висновки.** Російсько-українська гібридна війна стала каталізатором якісної трансформації публічних бібліотек України, які перетворилися з установ культури на багаторівневі інститути довіри та критичну соціальну інфраструктуру. Ця трансформація реалізується через формування епістемічної (до фактів), соціальної (у громаді) та інституційної (до установи) довіри. Український досвід демонструє здатність бібліотек до прискореної адаптації та проактивної діяльності в екстремальних умовах, поєднуючи функції центру фізичного захисту, гуманітарного хабу, архіву пам'яті, платформи медіаграмотності та простору соціальної інтеграції. Ця гібридність є відповіддю на комплексний характер сучасних загроз. У процесі адаптації українські бібліотеки виробили низку унікальних контекстно-згенерованих механізмів побудови довіри, таких як локалізоване документування в реальному часі, «вертикаль довіри» через соціальні медіа, персоналізований фактчекінг та створення просторів «навмисного спокою».

**Ключові слова:** публічні бібліотеки, інститут довіри, російсько-українська війна, постправда, інформаційна стійкість, медіаграмотність, соціальний капітал, український досвід.

**Nudyshchuk Halyna**,  
Postgraduate Student, Kyiv National University of Culture and Arts

## PUBLIC LIBRARIES AS "INSTITUTIONS OF TRUST" IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN INFORMATION WAR

**The purpose of the work** is to conduct a comprehensive analysis of the transformation of public libraries in Ukraine into institutions of trust in the context of the Russian-Ukrainian information war and the era of post-truth. **The research methodology** is based on a combination of theoretical and empirical methods, which is determined by the interdisciplinary nature of the problem. System analysis was used to consider the library as a social institution in the context of global information challenges. The comparative-historical method was applied to study the evolution of library functions from an archive of knowledge to a center of trust. The conceptualization method allowed for the formulation of a three-level model of trust (epistemic, social, institutional). Case study analysis became the main method for studying the Ukrainian experience, allowing

for the systematization of library practices in wartime based on published reports, presentations, and media information. **The scientific novelty** lies in the integrative understanding of the Ukrainian wartime experience of public libraries' activities within the global discourse on information resilience and trust. **Conclusions.** The Russian-Ukrainian hybrid war has become a catalyst for the qualitative transformation of public libraries in Ukraine, which have evolved from cultural institutions into multi-level institutions of trust and critical social infrastructure. This transformation is realized through the formation of epistemic (in facts), social (in the community), and institutional (in the institution) trust. The Ukrainian experience demonstrates the ability of libraries to accelerate adaptation and engage in proactive activities under extreme conditions, combining the functions of a physical protection center, a humanitarian hub, a memory archive, a media literacy platform, and a space for social integration. This hybridity is a response to the complex nature of modern threats. In the process of adaptation, Ukrainian libraries have developed a number of unique contextually generated mechanisms for building trust, such as localized real-time documentation, a "vertical of trust" through social media, personalized fact-checking, and the creation of "intentional calm" spaces.

**Keywords:** public libraries, institution of trust, Russian-Ukrainian war, post-truth, information resilience, media literacy, social capital, Ukrainian experience.

Актуальність теми дослідження. Сучасний інформаційний простір характеризується глибокою турбулентністю, детермінованою парадигмою «постправди», де об'єктивні факти мають значно менший вплив на формування суспільної думки, ніж емоції та особисті переконання. Цей глобальний феномен в Україні набув характеру екзистенційного виклику внаслідок повномасштабної російської агресії, яка ведеться не лише на полі бою, але й в інформаційній сфері. Російська інформаційно-психологічна війна має на меті дестабілізувати суспільство, розмити поняття істини, поширити фаталізм, розколоти соціальну єдність та підірвати довіру до інституцій влади, ЗМІ, міжнародних партнерів. У цих умовах традиційні «інститути довіри» – медіа, освіта, наука – зазнають безпрецедентного тиску. Суспільство, втомлене від інформаційного шуму, маніпуляцій та цілеспрямованої брехні, інстинктивно шукає острівці достовірності, спокою та інтелектуальної безпеки. Саме тут публічні бібліотеки, як один з найдавніших і найбільш універсальних громадських інститутів, отримують історичний шанс переосмислити свою роль та перетворитися з пасивних архівів знань на архітекторів інформаційної стійкості та соціальної довіри.

Актуальність дослідження публічних бібліотек саме як «інститутів довіри» обумовлена низкою ключових чинників: по-перше, дефіцитом нейтральних та безпечних майданчиків для рефлексії (на відміну від соціальних мереж та партійних медіа, що ведуть пропагандистські лінії, бібліотека фізично та філософськи є простором, де панують плюралізм думок, доступ до різних джерел і культура уважного, критичного читання); по-друге, боротьбою за епістемічну ясність в умовах, коли противник активно використовує технології ревізії історії, заперечення очевидних фактів і створення паралельних реальностей; по-третє, необхідність зміцнення «медіа-імунітету нації», де просвітницька функція публічних бібліотек є прямою відповіддю на виклики інформаційної

війни та спрямована на створення критично мислячої, стійкої до впливу громади; по-четверте, відновленням соціального капіталу та локальної ідентичності. Отже, дослідження публічних бібліотек як «інститутів довіри» в контексті російсько-української інформаційної війни є не просто актуальним, а нагально необхідним. Воно дозволяє переосмислити їхню стратегічну роль у захисті інформаційного суверенітету, зміцненні громадянського суспільства та формуванні соціальної стійкості. Це дослідження про те, як скромна районна чи міська бібліотека здатна стати одним із ключових форпостів у боротьбі за розум та ідентичність нації в епоху, коли правда стала найважливішим полем бою.

Аналіз досліджень і публікацій. Зарубіжні вчені пропонують теоретичну рамку та концепції (довіра, інформаційна стійкість, повільне знання). Український контекст за останні два роки надав безцінний емпіричний матеріал, що демонструє істотну трансформацію бібліотек у умовах екстремального інформаційного тиску. Останні п'ять років (з 2019-го) стали періодом знакового прориву, де теоретичні концепції були перевірені практикою, особливо в контексті пандемії COVID-19 та повномасштабної російської агресії проти України.

Сучасні публікації, зокрема роботи вчених зі Скандинавії, Канади та США (наприклад дослідження в журналах *Library Quarterly*, *Journal of Documentation*) зміщують акцент на бібліотеку як інфраструктуру для побудови інформаційної стійкості (information resilience) суспільства. Це включає не тільки навчання, але й створення психологічно безпечного середовища для роботи зі складними та травматичними темами. Звіти та стратегічні документи IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) за 2020–2024 рр. [14; 15; 18] постійно підкреслюють роль бібліотек як найбільш довірених громадських інституцій у багатьох країнах. Приміром, А. Варгайм [19] і М. Войцеховська [20] аналізують, як довіра, сформована нейтральністю, доступністю

та експертизою, стає ключовим соціальним капіталом та активом бібліотеки в боротьбі з дезінформацією. Запропоновано модель «довіра через прозорість» – бібліотеки не приховують процесів відбору та оцінки інформації. У відповідь на культуру плинності й «тиранію моменту» в соцмережах, у західних публікаціях пропонують розглядати бібліотеки як простір «повільної інформації» (slow information), де цінуються контекст, глибина та верифікація [16]. Це пряма протидія культурі постправди. Також залишається актуальною дискусія про межі нейтральності. Праці багатьох зарубіжних та українських авторів проблематизують тему нейтральності щодо контенту, що закликає до ненависті або є очевидно фальшивим. Паралельно з цим формується консенсус, що бібліотеки повинні бути не нейтральними, а чесними та справедливими, підтримуючи демократичні цінності та права людини [5; 17].

В Україні активно розвивається напрямок досліджень про роль бібліотек у збереженні пам'яті. Це не лише збирання літератури, а й документування воєнних злочинів, історій очевидців, аналогів «народного архіву». Зокрема, англomовний історичний спецпроект про рух опору в Україні, який запустила платформа WeAreUkraine.info [8], та аналогічні ініціативи регіональних бібліотек стали об'єктом низки статей та досліджень. Велика кількість публікацій описує трансформацію бібліотек у центри виживання: бомбосховища, пункти незламності, координаційні центри для ВПО, простори для психологічної реабілітації тощо [2; 12]. Діяльність Української бібліотечної асоціації та інших організацій з підготовки бібліотекарів до навчання медіаграмотності знайшла широке висвітлення. Основний акцент робиться на фактчекінгу в режимі реального часу, розпізнаванні пропагандистських наративів й кібербезпеці [6; 13]. Досліджуються успішні кейси, коли бібліотеки через соціальні мережі (Telegram, Facebook) стали потужними каналами поширення перевіреної інформації, альтернативними до офіційних ЗМІ, але з більш високим рівнем довіри на місцевому рівні [9]. Разом з тим, поки що бракує комплексних академічних досліджень саме в теоретичній площині «інституту довіри». Наявні публікації часто є описовими кейсами або методичними рекомендаціями. Не вивчено достатньо глибинно та комплексно, як саме формується, вимірюється та підтримується довіра до бібліотеки в умовах інформаційної війни, бракує соціологічних замірів цієї довіри серед різних груп населення, а також недостатньо порівняльного аналізу з досвідом інших країн, що переживають схожі конфлікти.

Метою статті є комплексний і теоретичний аналіз трансформації публічних бібліотек України в ключові інститути довіри та центри інформаційної стійкості в умовах гібридної війни та

епохи постправди.

Виклад основного матеріалу. В умовах інформаційної війни довіра перестає бути абстрактною соціальною цінністю і стає критичним ресурсом національної безпеки та соціальної стійкості. Пропаганда та дезінформація працюють як «інженери недовіри», систематично руйнуючи її в трьох сферах: довіру до фактів (епістемічна), довіру до інших громадян (соціальна) і довіру до інституцій. Тому «інститут довіри» – це не просто установа, якій довіряють, а соціальний інститут, що продукує, зберігає та відновлює довіру як суспільне благо. Концептуалізація цього поняття для публічних бібліотек потребує розгляду його через призму їхніх унікальних атрибутів.

Довіра – дефіцитний ресурс епохи постправди. У свою чергу, довіра до бібліотеки є комплексним феноменом й ґрунтується на трьох взаємопов'язаних рівнях. Перший – епістемічний. Це довіра до того, що інформація, отримана в бібліотеці або за її посередництва, є максимально об'єктивною, верифікованою, репрезентативною та позбавленою навмисних спотворень, а, отже, є протидією епістемічному хаосу, створюваному постправдою. Формується вона на базі доступу до першоджерел та довгострокової пам'яті, прозорості методології («довіра через відкритість»), принципу кураторства замість алгоритму, коли на відміну від соцмереж, де контент підбирається непрозорим алгоритмом для максимізації залучення, бібліотека оперує принципами професійного відбору (collection development) на основі критеріїв релевантності, авторитетності джерела та плюралізму поглядів. Другий – соціальний, тобто довіра в громаді та до громади. Йдеться про довіру до бібліотеки як безпечного, інклюзивного та неполітизованого публічного простору, в якому відбувається конструктивна комунікація між різними групами громади. Це протидія соціальній поляризації, яку розпалює пропаганда. У цьому ключі публічна бібліотека є територією, вільною від агресії, дискримінації та маніпулятивного тиску, є простором діалогу, а не тролінгу, адже здатна організовувати дискусії на складні теми за чітко окресленими правилами (повага, аргументи, посилання на джерела), моделюючи культуру цивілізованої суперечності, а також не є штаб-квартирою політичної сили чи комерційною структурою, що робить її ідеальним майданчиком для місцевих ініціатив, груп взаємодопомоги, клубів за інтересами. І третій рівень – інституційний – довіра до публічної бібліотеки як стабільного та компетентного інституту, що діє в інтересах громади, а не окремих політичних або економічних груп. Вона задовольняє потреби користувачів, а не є засобом контролю, тоді як бібліотечний працівник виступає не як ідеолог чи пропагандист, а як фасилітатор доступу до інформації, що

дотримується принципів конфіденційності, неупередженості та професійної допомоги. Бібліотека залишається відкритою та доступною в умовах кризи (війни, пандемії), стаючи символом незламності соціальної інфраструктури. Там, де пропагандистські інституції (підконтрольні ЗМІ, групи експертів тощо) змінюють лінії відповідно до політичної кон'юнктури, бібліотека не відходить від своїх базових принципів: доступність, плюралізм й служіння суспільству [7].

З огляду на це, публічна бібліотека як «інститут довіри» відрізняється від інших інституцій: від медіа тим, що не продукує новини, а курує та архівує інформаційний потік, зосереджуючись на глибині, а не швидкості, її бізнес-модель не залежить від кліків та реклами, що знижує стимули до сенсаційності; від освітніх установ, бо не видає дипломів й не має обов'язкової навчальної програми, а довіру будує на добровільності, самоорганізації та відсутності ієрархії «викладач-студент»; від органів влади, адже не має владних повноважень, а її вплив ґрунтується виключно на авторитеті знань та соціальному капіталі. Отже, публічна бібліотека як «інститут довіри» – це соціальний інститут, який через механізми професійного кураторства інформації (епістемічна довіра), створення інклюзивного публічного простору (соціальна довіра) та послідовного служіння інтересам громади (інституційна довіра) відновлює та підтримує здатність суспільства до поміркованого та раціонального розуміння реальності в умовах, коли цю здатність цілеспрямовано руйнують технології пропаганди та дезінформації.

Український досвід не просто доповнює світову практику, а є унікальним кейсом прискореної еволюції публічної бібліотеки під тиском екзистенційної загрози. Війна виступила потужним каталізатором, що стиснув у два-три роки трансформаційні процеси, які в мирних умовах зайняли б десятиліття. Ідеться про, по-перше, вимушене перепрофілювання, коли чимало публічних бібліотек в Україні перетворилися на «центри виживання», виконуючи функції фізичного захисту та гуманітарного хабу [10]. Підвали та захищені приміщення бібліотек (особливо обласних, центральних міських) були одними з перших адаптованих громадських просторів для захисту від обстрілів, а довіра почала будуватися на базовому рівні безпеки. Бібліотеки, завдяки своїй розгалуженій мережі, локаціям і соціальним зв'язкам, стали пунктами видачі продовольчих наборів, ліків, теплого одягу, акумуляторів, координували волонтерські зусилля, працювали як інформаційні точки про місце отримання допомоги.

По-друге, прискорена еволюція від виживання до відновлення: бібліотеки почали відновлювати та переосмислювати свою культурно-освітню місію в новому контексті, а також виконувати

функцію соціального клею та архіватора пам'яті. У західних та центральних регіонах бібліотеки стали ключовими майданчиками для адаптації мілльйонів переміщених осіб (курси мови, правові консультації, організація дитячого дозвілля, психологічні гуртки тощо) та посередниками між місцевою громадою та новоприбулими, зменшуючи соціальну напругу. Поряд із простором психологічного розвантаження (організація майстер-класів, книжкових клубів, кінопоказів, літературних вечорів) виник потужний інноваційний напрям, коли публічні бібліотеки почали системно збирати й архівувати матеріали, що фіксують воєнну реальність (фото / відео зруйнованих будинків, злочинів окупантів, свідчення очевидців, обгорілі книги, уламки снарядів, листівки, власні видання окупаційної влади, вірші, пісні, меми, плакати, вишиванки – все, що формує «хронологію спротиву»). Це не просто збереження пам'яті, більше – акт верифікації історії в режимі реального часу, а також створення неспростовного документального масиву проти пропагандистського заперечення.

Ну і, по-третє, мова про публічну бібліотеку в статусі «центру інформаційної самооборони та критичної грамотності» (функція медіа-імунітету громади): локалізований фактчекінг та протидія фейкам, тренінги з критичного мислення та кібербезпеки, продукування та поширення перевіреного контенту (багато публічних бібліотек створили потужні Telegram-канали та сторінки у соцмережах, які агрегують офіційну інформацію від влади, правові поради, новини культури), робота з вразливими групами (літні люди, які найбільш схильні до впливу пропаганди через телебачення).

Зміни торкнулися практично кожної публічної бібліотеки в Україні, а не були пілотними проектами окремих установ. Трансформація відбувалася від базових (фізичне виживання) до складних (інформаційна безпека, ідентичність) потреб, а громади почали сприймати бібліотеку не як заклад культури, а радше як критичну соціальну інфраструктуру, подібну до лікарні чи служби порятунку, що підняло її інституційну вагомість на новий безпрецедентний рівень. Власне, український воєнний досвід демонструє, що публічна бібліотека здатна не лише адаптуватися до екстремальних умов, але й активно формувати простір стійкості, поєднуючи в собі фізичний, соціальний та інформаційний захист. Цей досвід є лабораторною моделлю для бібліотек світу, що опиняються в умовах глибоких суспільних криз, політичної поляризації чи інформаційних воєн. Він наочно демонструє, як довіра будується через послідовне служіння найактуальнішим потребам громади – від порятунку життя до захисту мислення.

Українські бібліотеки, перебуваючи в епіцентрі інформаційної війни з Росією, не лише

адаптували світові практики, а й винайшли цілий ряд унікальних, контекстно-обумовлених механізмів побудови довіри, які варто сприймати як практичний інструментарій, що реалізує вище окреслену триєдину структуру довіри. Перша група – документально-архівні механізми як онтологічна основа довіри. Ці механізми працюють на відновлення довіри до факту та історичної правди. Мова зокрема про документування в режимі реального часу як акт верифікації», коли, приміром, бібліотека у прифронтовому місті створює цифрову колекцію знімків зруйнованого будинку культури з геотегами, свідченнями мешканців, офіційними висновками про тип озброєння, що формує епістемічну довіру на основі першоджерел й перетворює її з архіву на активного учасника встановлення істини. Або ж механізм локалізації пам'яті та створення наративів спротиву: від макроексперименту «Архів Опору» до локальних колекцій «Війна очима наших дітей» або архіву місцевого волонтерського руху. Бібліотека стає редактором та куратором колективної біографії громади під час війни. Так, Центральна бібліотека Херсонської області після деокупації збирає листівки окупаційної влади, підпільні видання, історії полонених мешканців, що створює альтернативу російському наративу та формує соціальну довіру: люди довіряють інституції, яка легалізує та зберігає їхню правду, підтверджує значущість їхнього досвіду. Серед іншого, можна згадати ініціативу та проєкт «Голоси живої історії» Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені В. Отамановського у 2022 р., покликаний зберегти живу пам'ять про драматичні злами та досвіди, які формують сучасну колективну ідентичність [11], створення Закарпатською обласною універсальною науковою бібліотекою імені Федора Потушняка онлайн-ресурсу «Полеглі війни Закарпаття в російсько-українській війні», який поєднує функцію джерела історичної інформації з простором для вшанування, скорботи та колективного осмислення втрати [1], та чимало інших кейсів.

Друга група – комунікаційно-просвітницькі механізми, які направлені на відновлення довіри до інформаційного середовища. Це може бути механізм, коли публічна бібліотека виступає медіумом між офіційною (часто бюрократичною) інформацією від державних органів і потребами людини, коли бере сухі накази Міністерства чи ДСНС й переводить їх у формат «Як отримати допомогу: 3 кроки». Так, Telegram-канали бібліотек Дніпра або Харкова публікують не просто посилання на держсайти, а чіткі інструкції, інфографіку, відповіді на конкретні запитання з коментарів. Це створює ланцюг «Офіційне джерело → Довірений посередник (бібліотека) → Громадянин» та зрештою формує інституційну довіру до бібліотеки. Теж саме стосується і публічних бібліотек

Черкащини: «На протидію дезінформаційним фейковим кампаніям ворога, на допомогу інформаційному протистоянню у війні, для широкого загалу поширювалась достовірна інформація за допомогою сайтів, сторінок у соцмережах, власних електронних ресурсів, проводились просвітницькі історичні екскурси та лекторії національно-патріотичного та інформаційно-безпекового спрямування» [4, 14]. До цієї ж групи можна віднести персоналізований фактчекінг, коли бібліотекарі працюють з найвразливішими групами (людьми похилого віку), де розбирають конкретні сумнівні повідомлення, які користувач отримав у Viber або побачив по телебаченню.

Третя група – соціально-інтеграційні механізми або побудова довіри через відновлення зв'язків. Ці механізми відновлюють соціальний капітал, знищений війною та пропагандою. Найперше фасилітація «гібридних» спільнот: місцеві + внутрішньо переміщені особи. Бібліотека свідомо створює події та простори, де неможливо розділити людей за статусом «місцевий» чи «переселенець». Замість окремих клубів для ВПО – загальні майстер-класи чи літературні вечори. До прикладу, проєкт «Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади», що реалізовувався Житомирською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. О. Ольжича і Житомирською обласною молодіжною громадською організацією «Паритет» протягом вересня-листопада 2015 р., до участі в якому запрошувалися публічні бібліотеки області, серед яких Житомирська обласна бібліотека для дітей, бібліотеки Андрушівського, Баранівського, Брусилівського, Коростенського районів, міст Бердичів, Коростень, Новоград-Волинський [3]. Також можна виокремити механізм створення просторів «навмисного спокою» (intentional calm), адже у світі постійних тривог й надлишку стимулів бібліотека свідомо культивує свою фізичну та акустичну атмосферу як терапевтичну, надаючи можливість для психологічного відновлення та концентрації. Приклад – відведені зони в багатьох українських публічних бібліотеках, де можна не лише читати, але й просто сидіти у кріслі, пити чай, дивитися у вікно, або організація «тихих годин» для людей з особистими травмами, що формує глибоку емоційну довіру, коли людина починає асоціювати бібліотеку з відчуттям безпеки, стабільності та турботи про її психічний стан, що є найвищим проявом інституційної лояльності.

У чому унікальність цих механізмів? Відповідаючи на це питання, варто наголосити, що вони виростили не з теоретичних моделей, а з загальних потреб війни, що робить їх надзвичайно практичними та ефективними (контекстно згенеровані та детерміновані), кожен механізм одночасно працює на кілька рівнів довіри (гібридність й

комплексність), в основі – не технології, а людський капітал бібліотекарів та їхній особистий авторитет у громаді (людиноцентризм), до того ж, публічна бібліотека активно інтегрується в громаду (в онлайн та офлайн) з інструментами верифікації, підтримки та об'єднання (проактивність). Отже, українські бібліотеки в умовах війни розробили потужну, ефективну модель довіроцентричного сервісу, де довіра не є абстрактною цінністю, а конкретним продуктом, що виробляється через документацію, просвіту та інтеграцію. Ці механізми є ключовим компонентом формування нової парадигми бібліотеки як інфраструктури громадянської стійкості.

Наукова новизна статті полягає у комплексному теоретичному осмисленні трансформації публічних бібліотек як «інститутів довіри» в умовах повномасштабної війни України з Росією, що дозволяє заповнити існуючі прогалини у наявних дослідженнях.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що російсько-українська війна стала каталізатором глибинної трансформації публічних бібліотек України, які пройшли шлях від пасивних архівів знань до активних інститутів довіри і центрів інформаційної стійкості. Ця трансформація носить не випадковий та ситуативний, а системний характер й ґрунтується на трьох взаємопов'язаних засадах.

По-перше, теоретично обґрунтовано, що довіра до публічної бібліотеки в епоху постправди формується як гібридний феномен на трьох рівнях: епістемічному (довіра до верифікованих знань через професійне кураторство), соціальному (довіра як до безпечного, інклюзивного простору для діалогу) та інституційному (довіра як до стабільної установи, що діє в інтересах громади). Ця триєдина структура дозволяє бібліотеці протистояти технологіям пропаганди, що системно руйнують довіру до фактів, сусідів та інституцій.

По-друге, український досвід 2022–2024 рр. демонструє, що публічні бібліотеки здатні не лише адаптуватися до екстремальних умов, але й активно формувати середовище соціальної та інформаційної резильєнтності. Вони перетворилися на критичну інфраструктуру, що поєднує в собі функції центру фізичного захисту, гуманітарного хабу, архіватора колективної пам'яті, інструменту забезпечення медіаіммунітету та майданчика для соціальної реінтеграції.

По-третє, в ході дослідження виявлено унікальні, контекстно-згенеровані механізми побудови довіри, такі як локалізоване документування в режимі реального часу, вертикаль довіри через соціальні медіа бібліотек, персоналізований фактчекінг та створення просторів «навмисного спокою». Ці механізми, засновані на людському капіталі бібліотекарів та проактивній комунікації, є практичним інструментарієм для відновлення епістемічної ясності та соціального зв'язку.

Отже, публічна бібліотека сьогодні – це не лише культурно-освітній заклад, а ключовий компонент системи громадянського захисту та інформаційної безпеки нації. Її роль як «інституту довіри» виявляється найбільш затребуваною саме в умовах кризи, коли суспільство потребує не просто інформації, а верифікованого знання, не просто комунікації, а безпечного діалогу, не просто послуг, а стабільної та передбачуваної підтримки. Майбутнє бібліотеки як «інституту довіри» залежатиме від здатності закріпити та інституціалізувати нові функції, набуті під час війни, інтегрувавши їх у поствоєнну стратегію відновлення та розвитку громад. Подальші дослідження мають бути спрямовані на соціологічне вимірювання рівня довіри до бібліотек серед різних груп населення, порівняльний аналіз з досвідом інших країн, що переживають конфлікти, та розробку конкретних стандартів і протоколів діяльності бібліотек як майданчиків інформаційної стійкості.

### Список використаних джерел

1. Бадида М. Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні. *Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потоцького*. URL: <https://www.ounb.uz.ua/war/show-data.php?id=825> (дата звернення: 06.10.2025).
2. Бібліотека як безпечне місце : методичні поради бібліотекарям зі створення безпечного простору в бібліотеках / уклад. Л. Лугова. Київ, 2022. 42 с. URL: <https://ula.org.ua/images/documents/5062/Safe%20place%20Library.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади : досвід реалізації проекту / уклад. О. Люблянська. Житомир, 2016. 16 с. URL: <https://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/file117.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).
4. Вплив російської збройної агресії на діяльність публічних бібліотек Черкаської області : соціолог. дослідж. / уклад. К. С. Бугаєнко. Черкаси, 2022. 20 с. URL: <http://new.library.ck.ua/images/ounb/pdf/2023/The%20impact%20of%20Russian%20aggression.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).
5. Годлюк А. Бібліотеки як суб'єкти правової комунікації в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 218–229. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.67.218>.



6. Жданова Ю. Д., Спасітелєва С. О., Шевченко С. М. Застосування бібліотеки класів Security. Stuxrptography для практичної підготовки спеціалістів з кібербезпеки. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. № 4. С. 44–53. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2019.4.4453>.
7. Карашук О. Бібліотеки як засіб протидії дезінформації в сучасному світі в контексті російської агресії щодо України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 73. С. 118–138. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.73.118>.
8. Морозов О. Англомовний історичний спецпроект Орір про рух опору в Україні запустила платформа WeAreUkraine. *Віледж*. 2023. 27 червня. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/340557-anglomovniy-istorichniy-spetsproekt-opir-pro-ruh-oporu-v-ukrayini-zapustila-platforma-weareukraine> (дата звернення: 06.10.2025).
9. Пікалова В. В. Соціальні мережі як ефективний засіб формування іміджу бібліотеки. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : зб. матеріалів X Всеукр. наук. студент. конф., м. Вінниця, 11 квіт. 2025 р. Вінниця, 2025. С. 123–126. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17628> (дата звернення: 06.10.2025).
10. Потіха А. Діяльність бібліотек України в умовах російської воєнної агресії. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 55–73. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.64.055>.
11. Проект «Голоси живої історії». *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського*. 2022. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2022-rik/proekt-golosi-zhivoi-istori>-2022 (дата звернення: 16.10.2025).
12. Пугач Л. Ю. Діяльність публічних бібліотек в умовах трансформацій, викликаних повномасштабною російською військовою агресією. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290979>.
13. Слободянюк А. О. Роль бібліотек у формуванні медіаграмотності населення. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук. студент. конф., м. Вінниця, 12 квіт. 2024 р. Вінниця, 2024. С. 114–117.
14. Ifla Statement on libraries and open and good governance (2020). *International Federation of Library Associations and Institutions*. 2020. December 11. URL: [https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla\\_statement\\_on\\_libraries\\_and\\_open\\_and\\_good\\_governance.pdf](https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla_statement_on_libraries_and_open_and_good_governance.pdf) (дата звернення: 06.10.2025).
15. Ifla Strategy 2019-2024. *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/25/1/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).
16. Kagan O. Slow Info: Where Libraries, Reading, and Well-Being Converge. *Medium*. 2018. January 23. URL: <https://medium.com/everylibrary/slow-info-where-libraries-reading-and-well-being-converge-44de619df0b8> (дата звернення: 06.10.2025).
17. Khymysia N., Morusko O. The Role of Libraries, Archives and Information Centres in the Formation of Critical Thinking and Civic Values in the Digital Society: Global, European and Ukrainian Strategies. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*. 2025. No. 67. P. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02>.
18. Mackenzie C. IFLA: World Library and Information Congress- Day 1 Highlights! *The Librarian Times Pty Ltd*. 2021. August 21. URL: <https://www.thelibrariantimes.com/2021-august/ifla-world-library-and-information-congress-day-1-highlights/> (дата звернення: 06.10.2025).
19. Vårheim A. Trust in Libraries and Trust in Most People: Social Capital Creation in the Public Library. *The Library Quarterly*. 2014. Vol. 84(3). P. 258–277. DOI: <https://doi.org/10.1086/676487>.
20. Wojciechowska D. M. Trust as a factor in building cognitive social capital among library workers and users. Implications for library managers. *The Journal of Academic Librarianship*. 2021. Vol. 47(1). 102300. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102300>.

## References

1. Badyda, M. Fallen soldiers of Transcarpathia in the Russian-Ukrainian war. Transcarpathian Regional Universal Scientific Library named after F. Potushnyak. Retrieved from: <https://www.ounb.uz.ua/war/show-data.php?id=825> [in Ukrainian].
2. Luhova, L. (Comp.). (2022). Library as a safe place: methodological advice to librarians on creating a safe space in libraries. Kyiv. Retrieved from: <https://ula.org.ua/images/documents/5062/Safe%20place%20Library.pdf> [in Ukrainian].
3. Liublianska, O. (Comp.). (2016). Library as a bridge of cultural integration of internally displaced persons into local communities: experience of project implementation. Zhytomyr. Retrieved from: <https://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/file117.pdf> [in Ukrainian].
4. Buhaienko, K. S. (Comp.). (2022). The impact of Russian armed aggression on the activities of public libraries of Cherkasy region: sociological. research. Cherkasy. Retrieved from: <http://new.library.ck.ua/images/ounb/pdf/2023/The%20impact%20of%20Russian%20aggression.pdf> [in Ukrainian].
5. Hodliuk, A. (2023). Libraries as subjects of legal communication in the modern information space. Scientific works of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 67, 218–229. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.67.218> [in Ukrainian].

6. Zhdanova, Yu. D., Spasitielieva, S. O., & Shevchenko, S. M. (2019). Application of the Security.Cryptography class library for practical training of cybersecurity specialists. *Cybersecurity: education, science, technology*, 4, 44–53. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2019.4.4453> [in Ukrainian].
7. Karashchuk, O. (2024). Libraries as a means of countering disinformation in the modern world in the context of Russian aggression against Ukraine. *Scientific works of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 73, 118–138. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.73.118> [in Ukrainian].
8. Morozov, O. (2023). The English-language historical special project Opir about the resistance movement in Ukraine was launched by the WeAreUkraine platform. *Village*, June 27. Retrieved from: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/340557-anglomovniy-istorichniy-spetsproekt-opir-pro-ruh-oporu-v-ukrayini-zapustila-platforma-weareukraine> [in Ukrainian].
9. Pikalova, V. V. (2025). Social networks as an effective means of forming the image of the library. *Information technologies and systems in the field of document studies: collection of materials of the X All-Ukrainian scientific student conference*, Vinnytsia, April 11, 2025. Vinnytsia, 123–126. Retrieved from: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17628> [in Ukrainian].
10. Potikha, A. (2022). Activities of libraries of Ukraine in conditions of Russian military aggression. *Scientific works of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky*, 64, 55–73. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.64.055> [in Ukrainian].
11. Project "Voices of Living History". (2022). Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky. Retrieved from: <https://library.vn.ua/news-and-events/projects/2022-rik/proekt-golosi-zhivoi-istorii-2022> [in Ukrainian].
12. Puhach, L. Yu. (2023). The activities of public libraries in the context of transformations caused by full-scale Russian military aggression. *Library science. Document science. Informology*, 3, 28–33. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290979> [in Ukrainian].
13. Slobodianiuk, A. O. (2024). The role of libraries in the formation of media literacy of the population. *Information technologies and systems in the field of document studies: collection of materials of the IX All-Ukrainian Scientific Student Conference*, Vinnytsia, April 12, 2024. Vinnytsia, 114–117 [in Ukrainian].
14. Ifla Statement on libraries and open and good governance (2020). (2020). International Federation of Library Associations and Institutions. December 11. Retrieved from: [https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla\\_statement\\_on\\_libraries\\_and\\_open\\_and\\_good\\_governance.pdf](https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla_statement_on_libraries_and_open_and_good_governance.pdf) [in English].
15. Ifla Strategy 2019-2024. International Federation of Library Associations and Institutions. Retrieved from: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/25/1/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf> [in English].
16. Kagan, O. (2018). Slow Info: Where Libraries, Reading, and Well-Being Converge. *Medium*, January 23. Retrieved from: <https://medium.com/everylibrary/slow-info-where-libraries-reading-and-well-being-converge-44de619df0b8> [in English].
17. Khymytsia, N., & Morusko, O. (2025). The Role of Libraries, Archives and Information Centres in the Formation of Critical Thinking and Civic Values in the Digital Society: Global, European and Ukrainian Strategies. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 67, 24–31. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.02> [in English].
18. Mackenzie, C. (2021). IFLA: World Library and Information Congress- Day 1 Highlights! *The Librarian Times Pty Ltd*, August 21. Retrieved from: <https://www.thelibrariantimes.com/2021-august/ifla-world-library-and-information-congress-day-1-highlights/> [in English].
19. Vårheim, A. (2014). Trust in Libraries and Trust in Most People: Social Capital Creation in the Public Library. *The Library Quarterly*, 84(3), 258–277. DOI: <https://doi.org/10.1086/676487> [in English].
20. Wojciechowska, D. M. (2021). Trust as a factor in building cognitive social capital among library workers and users. Implications for library managers. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(1), 102300. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102300> [in English].

*Стаття надійшла до редакції 31.10.2025  
Отримано після доопрацювання 01.12.2025  
Прийнято до друку 10.12.2025  
Опубліковано 29.12.2025*